

PROVET I ORTODOX RELIGION 24.3.2017 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens särdrag, innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Provet i ortodox religion är till sin karaktär ett mognadsprov med syfte att mäta examinandens allmänbildning i religion och åskådning mot bakgrund av målen och innehållen i gymnasieämnet ortodox religion. I provet bedöms examinandens kännedom om innehållet i lärokursen samt den korrekta och exakta användningen av begrepp som hänför sig till den ortodoxa kyrkan, kristendomen, andra religioner och världsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska information om dessa, till exempel genom att analysera bilder, statistik och textbaserat material. Ett gott svar är strukturerat och konsekvent till sitt innehåll.

Uppgift 1

I ett gott svar (3 p.) granskar examinandens i huvuddrag åtminstone fyra av de följande sakerna:

- Ordet ikon kommer från det grekiska språket och det betyder bild.
- Bildens personer har avbildats på ett realistiskt sätt och ser ut som naturliga människor, dvs. inte så som de skulle avbildas om de avbildades på ett sätt som är traditionsenligt för ikonmåleriet: som stiliserade personer som är asketiskt smala och långa.
- Jesu huvud omges inte av en gloria som illustrerar helighet och som innehåller ett kors och den grekiska texten (O ΩΝ): "Jag är den jag är" (2 Mos. 3:14).
- Ängelns huvud omges inte av någon gloria som skulle illustrera helighet.
- Bildens perspektiv är naturligt, inte omvänt som i ikonerna (ikonerna innesluter betraktaren i sig).
- Bilden saknar den rubriktext som är utmärkande för ikoner samt förkortningen av Jesu namn (IC XC).
- Ikonens ljus är inte naturligt på det sätt som ljuset på bilden är det. I ikoner kommer ljuset från alla håll samtidigt med den följd att bilden saknar skuggor.
- Ämnet behandlas inte på ett sätt som är förenligt med ikonkonstens tradition, för man brukar inte avbilda uppståndelsens ögonblick i ikonkonsten. I stället brukar ikonkonsten avbilda den tomma graven dit kvinnorna har anlänt för att smörja Kristi kropp.

Ett utmärkt svar granskar och diskuterar saken på ett mer omfattande och djupare sätt och presenterar flera av de ovannämnda skälen. Det är en tilläggsmerit om svaret på ett mer utförligt sätt behandlar ikonernas betydelse och bruk inom den ortodoxa kyrkan, dock så att denna granskning sammankopplas med diskussionen av det verk som uppgiften berör. Ikonerna kan jämföras med evangelietexterna. De lyfter i bildform fram kyrkans lära. Ikonerna är centrala i det ortodoxa gudstjänst- och bönelivet. De högakts men tillbeds inte. Ikonerna avbildar vanligen Kristus, Jungfru Maria, heliga människor eller Bibelns händelser som hör samman med någon av kyrkoårets fester. Ikonen vördas genom att man kysser den eller bränner rökelse vid den.

Uppgift 2

I ett gott svar (3 p.) granskar examinanden klosterväsendets betydelse både vid tiden för dess uppkomst och i dagens värld. Om examinanden på ett förtjänstfullt sätt granskar enbart den ena av dessa tidsperioder kan svaret ges högst tre poäng. Ett gott svar ska granska huvuddragen av åtminstone fyra av de följande sakerna:

- Att koncentrera sig på det andliga livet genom att tillämpa yttre ansträngningar har en biblisk bakgrund: Jesus fastade 40 dagar i öknen och gav den rike mannen rådet att sälja allt som denne hade.
- Klosterväsendet uppstod på 200-talet när enskilda personer lämnade den världsliga och kyrkliga gemenskapen i protest mot att andligheten i kyrkan inte längre var stark. Dessa personer ville leva sitt liv nära Gud genom att be och fasta.
- Innan klosterväsendet uppkom utövade asketismen inflytande.
- Klostersträvans principer är fattigdom, att man lyder klostrets ledning, samt celibatet. Dessa bör granskas närmare.
- De första klostren uppstod i Syrien och Egypten när andra personer anslöt sig till en eremit.
- Klosterväsendets fader är Pachomius den store från 200-talet och munkväsendets fader är Antonius den Store. Basileios den stores klosterregler utformades på 300-talet och i dem understryks socialarbetets betydelse (de föräldralösa, de sjuka, åldringarna).
- Klostersträvans former är kinobia (samfundets liv) och idiorytmi (individens strävan/livet som eremit).
- Nuförtiden upprätthåller klostren den ortodoxa kulturen och för fram den, till exempel genom ikonmåleriet och framställningen av kyrkotextiler samt det mångsidiga gudstjänstlivet.
- Klostren har inte längre samma samhällliga betydelse som tidigare. Det är i huvudsak samhället som tar hand om det sociala arbetet.
- Klostren erbjuder dock fortsättningsvis möjlighet till egen stillhet, till att lugna ned sig, till lugn och till att utveckla sin gudsrelation samt till att delta i ett mångsidigt gudstjänstliv.
- Klostren fungerar fortfarande som förebilder för ett enkelt liv och de understryker bönen och tjänandet av Gud.
- Biktfäder och äldre som vägleder erbjuder själavård till pilgrimer och andra.

Ett utmärkt svar lyfter fram flera av de ovan nämnda sakerna och granskar dem på ett mångsidigare och djupare sätt än i ett gott svar.

Uppgift 3

I ett gott svar (3 p.) lyfter examinanden fram åtminstone tre av de följande sakerna:

- Kristendomens bakgrund är inom judendomen.
- Juden Jesus från Nasaret ses som kristendomens grundare. Denne levde själv i enlighet med den judiska religionens läror.
- I enlighet med sitt löfte sände Jesus den Helige anden 50 dagar efter påsken. Denna dag ses som den kristna kyrkans födelsedag. Då mottog 3 000 personer dopet och Jerusalems församling, dvs. de troendes samfund, föddes.
- I Antiokia kallades Jesu efterföljare för första gången för kristna (Apg. 11:26).
- När det gäller kristendomens spridning och inflytande var Petrus och Paulus viktiga personer. Paulus medverkade till att kristendomen spreds bland icke-judar.

I ett utmärkt svar reflekterar examinanden över Jesus av Nasarets bakgrund, det vill säga den judiska traditionen som kristendomens grund (GT-NT). Examinanden reflekterar över betydelsen av Jesu ord till Petrus och Petrus betydelse: "Du är Petrus, och på denna klippa skall jag bygga min församling" (Matt. 16:18). I ett utmärkt svar nämner examinanden Petrus och Paulus tvist under apostlarnas möte och hellenismens seger, som möjliggjorde kristendomens spridning i bredare läger. Svaret uppmärksammar också den antika filosofins och den romerska lagstiftningens inflytande.

Uppgift 4

För behandlingen av vart och ett av mysterierna (sammanlagt två) kan examinanden få högst tre poäng.

Eukaristin, det vill säga nattvarden

Vatten, vin och syrat bröd. Vin som är utspätt med vatten, samt bröd, är nattvardselementen. Prästen förbereder dem på offerbordet under proskomidin. Bröden kallas för profora eller proskuna. Det finns fem stycken av dem. Från ett skär prästen en del, som kallas för Lammet. Det betyder Kristus. Han tar delar från de andra bröden till minne av Maria och heliga människor samt på de levandes och dödas vägnar. Delarna placeras på ett fat i en bestämd ordning. Vinet är druvvin. I ett stort följe förs nattvardsgåvorna från offerbordet till det heliga bordet. Därefter välsignas de i de troendes liturgi. Prästen ber att den Helige ande ska stiga ned över dem och omvandla dem till Kristi kropp och blod. Till nattvardskalken tillsätts varmt vatten. Det återspeglar det blod och vatten som rann ur Kristi sida. Efter välsignelsen innehåller kalken inte längre vanligt vatten och bröd utan den verkliga Kristi kropp och blod. De är alltså inte symboler för Kristi kropp och blod.

Dopet

Vatten, olivolja. Den som ska döpas sänks tre gånger ned i vatten som välsignats av prästen. Nedsänkningen betyder att den människa som är underställd synden dör och föds på nytt. Prästen smörjer olika kroppsdelar med olja. Därefter tillönskas den som ska döpas hälsa, lycka och ett välsignat liv.

Myrrasmörjelse

Myrrasalva. Prästen smörjer pannan, ögonen, öronen, munnen, näsborrarna, händerna, benen och bröstet på den som ska döpas med myrra. Det betyder att dessa kroppsdelar välsignas, det vill säga att man mottar den Helige andes nådeskraft. Den smorde blir helt och hållet välsignad. Efter smörjelsen är barnet, eller den vuxne som övergår från att vara medlem i ett annat kristet samfund till att vara medlem av kyrkan, en medlem av kyrkan och kan delta i nattvarden.

Äktenskapet

Vin. Brudparet avnjuter en gemensam skål vin under förrättningen. Den avspeglar det att man i äktenskapet ska ta emot glädje och sorg tillsammans.

Oljeväselse, det vill säga de sjukas smörjelse

Olivolja. Prästen smörjer personen med välsignad olja och ber om Guds nåd för att kroppen eller själen ska helas från sjukdom. I enlighet med kyrkans regler ska sju präster vara med och förrätta mysteriet. Prästen läser böneserien, episteln och stället i evangeliet. Därefter smörjer han personens panna, näsborrar, kinder, mun, bröst och händer med en pinne som har vätts med olja. Detta upprepas sju gånger. I praktiken är det en präst som förrättar mysteriet. Förrättningen förutsätter inte nödvändigtvis att personen ifråga är sjuk. Det kan handla om att man vill be om hjälp av Gud. Det handlar inte, såsom inom den romersk-katolska kyrkan, om den sista smörjelsen.

Uppgift 5

För två poäng krävs det att examinanden i relation till vart och ett av momenten (a–c) uppger rätt religion, anger platsen rätt och nämner åtminstone två typiska drag. Om något av dessa delområden saknas kan det ges högst ett poäng för detta moment. Eftersom uppgiften är relativt lätt leder klara fel till att högst ett poäng kan ges för vart och ett av momenten. Smärre inexaktheter i relation till olika moment kan däremot tas i beaktande i helhetsbedömningen på så sätt att man drar av ett poäng från den totala poängsumman.

a)

Bilden hör samman med shintoismen. Det är frågan om en helgedom/helig plats. Typiska drag är bland annat Torii-porten, helgedomen (som består av två delar: en yttre och en inre del) samt läget i en naturskön omgivning.

b)

Bilden hör samman med islam. Det är frågan om en moské. Typiska drag är nischen i moskéns främre del (mihrab) som visar böneriktningen (qibla) mot Mecka, samt talarpodiet (till höger om mihrab). Typiska är också bönemattorna och utsmyckningen som baserar sig på ornamentik (inte människo- eller djurmotiv).

c)

Bilden hör samman med kristendomen och särskilt den katolska kyrkan (det går att svara bådadera men att uppge fel kyrkosamfund utgör ett fel). Det är frågan om en kyrka. Typiska drag är bland annat vigvattenskarlen som syns i förgrunden, biktstolarna på sidorna och altaret i främre delen av kyrkan. Även bänkarna, helgonbilderna samt sidoaltaren kan nämnas.

Uppgift 6

Uppgiften består av två frågor. Ett gott svar (3 p.) ska i stora drag svara på båda dessa frågor. Om examinanden förtjänstfullt granskar endast den ena frågan så kan poängtalet uppgå till högst tre. Ett gott svar lyfter fram 3–4 av de följande sakerna:

- Guds skapelseverk granskas utifrån den osynliga världen: änglarna är en del av himlen.
- Utgångspunkten för det uttryck som omnämns i uppgiften är den ortodoxa människo-bilden som grundar sig på tanken om att människan är skapad av Gud.
- Människan har en synlig kropp och en osynlig och oförgänglig själ.
- Enligt kyrkans lära är människan en psykosomatisk varelse.

- Den jordiska kroppen hör till den synliga världen (den kämpande församlingen) och själen till den osynliga (jublande församlingen).
- Med själen skapades människan också till ett liv i gemenskap med Gud, det vill säga till att höra till dennes rike.
- Människans kropp är dödlig, men själen är evig. Därför hör människan både till jorden och till himlen.
- Kropp och själ utgör en helhet, ingendera kan existera för sig själv utan den andra.
- Enligt den ortodoxa kyrkans lära så förflyttar sig människan (själen) när hon dör till den osynliga världen.
- Enligt kyrkans undervisning uppstår kroppen till evigt liv med själen i samband med de dödas uppståndelse och de återvänder till den osynliga världen.
- Man håller kontakt med de hädangångna med hjälp av bönen:
  - Prästen ber under proskomidin genom att läsa de hädangångnas namn från minnesboken.
  - Det läses en förbön för de döda när de har dött och på deras dödsdag.
  - I bönen vänder man sig även till de heliga människorna och ber om förbön av dem för de hädangångna.
- Man tändar också vaxljus för de hädangångna på avlidnas minnesbord.
- Panihidan är en särskild bönetjänst på de hädangångnas vägnar.

Ett utmärkt svar presenterar flera av de tidigare nämnda sakerna och diskuterar dem på ett mångsidigare och djupare sätt.

Uppgift 7

I ett gott svar (3 p.) presenterar examinandena åtminstone tre av de följande sakerna:

- Ett frälsningshistoriskt tolkningssätt närmar sig Bibeln genom att betona Guds frälsningsplan i människosläktets historia. Guds frälsningsverk är väsentliga i denna plan.
- Gud har gett sig till känna i historiens olika händelser som Gamla och Nya testamentens berättelser beskriver.
- Enligt ett frälsningshistoriskt tolkningssätt är till exempel de följande gammaltestamentliga händelserna centrala: givandet av lagtavlor till Mose på berget Sinai, hur Gud ledde Israels folk under ökenvandringen, samt profeternas livsskeden.
- Enligt tolkningssättet hör Jesu liv, korsdöd och uppståndelse till de centrala nytestamentliga punkterna.
- Gamla testamentet och Nya testamentet bildar frälsningshistoriskt en helhet.
- Väntan på Messias/Jesus kommer fram redan i de gammaltestamentliga texterna.
- Denna tolkning förutsätter inte att allt som beskrivs i Bibeln också vore historiskt sant (jfr ett fundamentalistiskt tolkningssätt).

Ett utmärkt svar behandlar det frälsningshistoriska tolkningssättet på ett mer mångsidigt och omfattande sätt än det ovan beskrivna. Svaret kan till exempel nämna att hermeneutiken är det vetenskapsområde som undersöker tolkningen av Bibeln. Det handlar om att på trons grund och genom att tolka texten nå förståelse, och det handlar om att tillämpa innehållet på dagens värld. Ett frälsningshistoriskt tolkningssätt är även delvis den ortodoxa kyrkans läromässiga det vill säga dogmatiska tolkning, eftersom flera av frälsningshistoriens delar ingår i kyrkans undervisning. Tolkningen understryker den historiska sanningshalten i Guds handlingar och Kristi uppståndelse. Sättet är välkänt redan från kyrkofädernas tid. Tolkningen utgör den ortodoxa kyrkans läromässiga grund. Den ortodoxa kyrkan understryker inte på samma sätt som den protestantiska kyrkan en vetenskaplig tolkning av Bibeln. I kyrkans bruk är textens auktoritet inte beroende av om någon person verkligen har skrivit en viss bok. Kyrkan granskar de läromässiga sakerna också kritiskt och övertar dem inte som sådana direkt från Bibeln. Som kommande frälsningshistoriska handlingar väntar man på Jesu andra kommande och de dödas uppståndelse. Ett utmärkt svar kan också kort nämna andra tolkningssätt.

Uppgift 8

I ett gott svar (3 p.) presenterar examinandena åtminstone tre av de följande sakerna:

- Kvinnoprästerskap är praxis i flera protestantiska kyrkor.
- Kvinnoprästerskap finns inte alls inom den katolska och den ortodoxa kyrkan där prästadömet är ett av sakramenten.
- Kvinnor har teologiskt sätt en hög ställning inom den ortodoxa kyrkan: Jungfru Maria gav Kristus dennes mänsklighet, och hon är den högsta förebedjaren.
- I urkyrkorna upprätthöll kvinnor ekonomiskt hela församlingar.
- Kvinnorna fungerade även i undervisningsuppgifter och de var aposteln Paulus arbetskamrater.
- Vissa kvinnor har fått hedersnamnet "likvärdig med en apostel".
- Under martyrkyrkans tid bekände kvinnorna sin tro vid männens sida.
- Under historiens gång har kvinnor inte tillhört prästerskapet, men nuförtiden fungerar de som kyrkomusiker, lärare, i förtroendeuppdrag, i organisationer och verksamhetsdistrikt samt i administrativa uppgifter.

Ett utmärkt svar redogör för den diskussion som inom den ortodoxa kyrkan har först vad gäller prästadömet sakrament. Innan barndop blev vanligt fungerade kvinnor som diakonissor och till deras uppgifter hörde snarast att bistå vuxna kvinnor under dopen (nedsänkingsdop). Uppdraget fortlevde i österns kyrka långt in på den bysantinska tiden (nästan till 1000-talet). Diakonissans uppdrag upphörde med barndopen. Praktiken har aldrig hört till Rysslands kyrka. Det skulle inte finnas något teologiskt hinder för att återinföra diakonissans tjänst. Rysslands ortodoxa kyrka tar avstånd från tanken genom att den aldrig har hört till kyrkans tradition. Under de första århundradena sökte sig kvinnor också till klostren av världsliga orsaker. En del ville undvika ett arrangerat äktenskap, och en del ville studera. Det finns många kvinnokloster. I dem kan kvinnor vigas till altaruppgifter, och till exempel i Grekland kan nunnorna föra ut nattvarden till de sjuka i byarna.

Uppgift +9

Det förutsätts att svaret behandlar både diakoniarbetets utgångspunkter och dess verksamhetsformer. Om examinanden förtjänstfullt granskar enbart en av dessa saker, kan poängtalet bli högst fyra. I ett gott svar (4 p.) behandlas åtminstone fem av de följande sakerna:

- Redan på Gamla testamentets tid fäste man uppmärksamhet vid änkorna, de föräldralösa och de mindre bemedlade.
- Kristus berättade om principerna om att hjälpa sin nästa och gav den barmhärtige samariten som en förebild.
- Diakoniarbetet har en biblisk grund: Stefanus var den första diakonen som hjälpte fattiga.
- Tro och gärningar går hand i hand: en tro utan handlingar är död.
- Sätten på vilka man hjälper nästan varierar, men den gyllene regeln ger ett allmänt direktiv: "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem" (Matt. 7:12).
- Diakoniarbetet är en av kyrkans grunduppgifter och en skyldighet för varje kristen.
- Diakoniarbetets former är att besöka de marginaliserade, barnfamiljerna och de äldre, att ge mathjälp och insamlingar.
- Inom ramen för kyrkan utförs arbetet av församlingarna och några organisationer.
- Man skiljer åt diakoniarbetet och diakonens tjänst, som är en prästtjänst. Diakoniarbetet utförs i praktiken snarast av lekmän.

Ett utmärkt svar behandlar på ett mångsidigt sätt diakoniarbetets former och utmaningar. Exemplet kan beröra Finland eller andra länder. Finlands ortodoxa kyrka samarbetar ofta med den evangelisk-lutherska kyrkan och olika organisationer. Med tanke på diakoniarbetet har församlingarna diakonikommittéer. I Finland hör diakoniarbetet till grunduppgifterna i de Heliga Sergei och Hermans Brödraskaps kommitté (HSHB). Brödraskapet utbildar frivilliga och organiserar evenemang i anslutning till diakoniarbetet. De ortodoxa församlingarnas frivilliga är med i hjälpverksamheten för asylsökande, och de verkar tillsammans med Röda Korset. Församlingarna har organiserat hjälp till hjälpbehövande oberoende av dessas religionstillhörighet.

En organisation som heter Filantropia ansvarar för det internationella diakoniarbetet. Organisationen är verksam i bland annat Moldavien, Syrien och vissa afrikanska länder. Filantropia fungerar med stöd av både den ortodoxa kyrkan och Finlands utrikesministerium. I Moldavien och Etiopien utbildar organisationen kvinnor för att på så sätt förhindra att de faller offer för människohandel. I Afrika genomför man små sysselsättningsprojekt, bygger dammar och skolor, vilket gör det lättare att organisera småskalig företagsverksamhet.

Uppgift +10

I ett gott svar (4 p.) granskar examinandena de helheter som presenteras under punkterna A, B och C och nämner för var och en av punkterna 2–4 saker som hänger samman med dessa:

A) Revolutionen i Ryssland och dess följder för de ortodoxa i Finland

- I och med den ryska revolutionen 1917 bröts den kyrkliga kontakten mellan de ortodoxa i Finland och Rysslands kyrka (Moskva patriarkatet), och de ortodoxa hamnade i ett kyrkoförvaltningsmässigt oklart läge.
- Det ekonomiska stöd som man hade fått från Ryssland upphörde i och med att kontakten bröts.
- Ortodoxi likställdes delvis med ryskhet, vilket sågs som ett hot.
- Ryskspråkiga skolor stängdes och det rysktalande prästerskapet utsattes för påtryckningar, vilket ledde till att de flyttade bort och att det i församlingarna uppstod en brist på präster.

B) Den av senaten avgivna förordningen gällande det grekisk-katolska kyrkosamfundet i Finland 26.11.1918

- Den 26 november 1918 ses som den dag då Finlands ortodoxa kyrka grundades.
- Den ortodoxa kyrkan fick ställningen som nationalkyrka vid sidan av den lutherska kyrkan.
- Förordningens förvaltningsmodell efterliknade den lutherska kyrkans förvaltning, där lekmännen har en viktig roll i beslutsfattandet.
- Förordningen fastställde inte kyrkans kanoniska ställning, och det självständiga Finland ville att de ortodoxa skulle vara oavhängiga av Rysslands kyrka.
- Kyrkomötet år 1919 anhöll om autonomi från Rysslands kyrka, som biföll denna anhållan år 1921.
- Ärkebiskop Serafim godkände inte ett förvaltningsystem i enlighet med förordningen, med den följd att han senare avskedades.
- Klostren och församlingarna blev tvungna att avgöra frågan om tideräkningen: skulle man följa den gamla julianska eller den nya gregorianska kalendern?
- I Sordavala grundades år 1918 ett prästseminarium som började utbilda präster, kantorer och religionslärare. Detta lindrade prästbristen.

C) Den autonoma ställningen 1923

- Finlands senat stödde aktivt kyrkans självständighetssträvanden, vilka Rysslands kyrka inte kunde stödja. På situationen invercade också det att Finlands stat ville få ett slut på allt slags beroende av Ryssland.
- Man tog kontakt med Konstantinopels ekumeniska patriarkat, dit en delegation från Finland reste.
- I juli 1923 beviljade patriarken Meletios IV Finlands ortodoxa kyrka en autonom ställning.
- Herman Aav vigdes till biskop och han blev senare Finlands autonoma kyrkas första ärkebiskop.
- Man ansökte om att bli autokefal, man blev autonom.
- Genom Tomos-dokumentet blev Finlands ortodoxa autonoma kyrka en del av Konstantinopels ekumeniska patriarkat och man fick rätt att använda den gregorianska kalendern.

I ett utmärkt svar är granskningen mer mångsidig och detaljerad än i ett gott svar. Ett utmärkt svar granskar till exempel förhållandet till Rysslands kyrka före revolutionen och under åren 1917–1923. Svaret granskar i större detalj innehållet i förordningen från år 1918 (kyrkan fick rätt att bära upp skatt, staten utnämnde biskoparna och betalade underhållskostnader för stiftsförvaltningen, teologutbildningen och kyrkostyrelsen), och karakteriserar hur förvaltningsmodellen avviker (t.ex. kyrkostyrelse och kyrkomöte) från den ortodoxa kyrkans allmänna tradition. Svaret diskuterar också statsmaktens roll och målsättningar i kyrkans strävan att frigöra sig från Rysslands kyrka. Svaret nämner medlemmarna i delegationen till Konstantinopel och beskriver besökets händelser. Därtill beskrivs tomos-dokumentets innehåll i huvuddrag (kyrkan tillkommer inre autonomi inom ramen för landets lagar, kyrkan ska följa den ortodoxa kyrkans kanon, patriarken fastställer valet av ärkebiskop, patriarken bör ihågkommas i gudstjänsterna och myrrasmörjelsen bör hämtas från patriarkatet). Svaret nämner också att Valamo, Konevitsa och Petsamo kloster underställdes Finlands ortodoxa kyrka. Ett utmärkt svar granskar också den diskussion som för ett tag sedan fördes om att kanoniskt förbinda sig till kyrkans tradition.